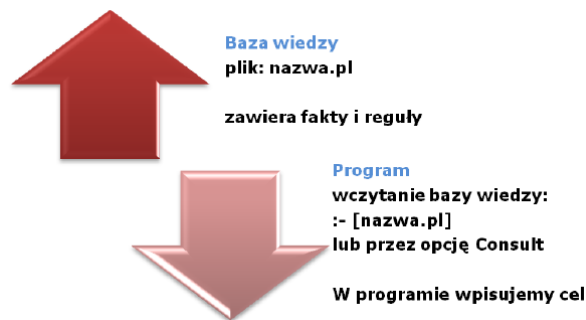

JĘZYKI I PARADYMATY PROGRAMOWANIA

1. Wprowadzenie do środowiska SWI Prolog

Obecnie mamy dostępnych kilka implementacji języka Prolog, jedną z nich jest środowisko Jana Wielemaker'a: SWI-Prolog, <http://www.swi-prolog.org>.

Na zajęciach będziemy korzystać z tego środowiska. Praca w nim jest nieco podobna do pracy w powłoce unixowej. Program składa się z dwóch części: bazy wiedzy i programu. Baza wiedzy zapisana jest w pliku: **baza_wiedzy.pl**, program natomiast to odwołanie do bazy wiedzy, które wpisujemy w linii komend środowiska SWI-Prolog.

Budowa programów

Elementy składniowe programu:

- stałe: stałe znakowe a także liczby (atomy),
- niewiadome/szukane (odpowiadają tzw. zmiennym logicznym, które nie mają zbyt wiele wspólnego ze zmiennymi w klasycznych językach programowania),
- termy: symbole funkcyjne wraz z argumentami, obiekty strukturalnie złożone.

Program składa się z:

- szeregu klauzul (ang. clause), wyróżniamy:
 - fakty (klauzule proste, formuły atomowe/atomiczne),
 - reguły (klauzule złożone),
- celu (ang. goal).

2. Fakty w języku Prolog

Fakty, to prawdziwe stwierdzenia o obiektach i powiązaniach między nimi:

symbol_predyktu(obiekt₁,obiekt₂,...,obiekt_n).

- lubi(ola, kino).
- mężczyzna(tomek).
- rodzic(zofia, marcin).

Podane fakty odczytujemy następująco:

- Ola lubi kino.
- Tomek to mężczyzna.
- Zofia jest rodzicem Marcina.

Należy pamiętać, że:

- nazwy relacji, jak i argumentów piszemy z małej litery.

- każdy fakt zakończony jest kropką.
- argumenty są oddzielone przecinkami. Ich ilość i kolejność występowania jest określona ściśle poprzez rodzaj związku ich wiążącego.

Przykład 1.

Schemat przykładowej relacji w rodzinie

Fakt, że Zofia jest rodzicem Marcina, w Prologu zapisujemy, jako:
 rodzic(zofia, marcin).

Słowo **rodzic** to nazwa relacji, a argumentami są **zofia** i **marcin**.

Utwórzmy, zatem naszą pierwszą bazę wiedzy. (Uruchom środowisko SWI Prolog i utwórz nowy plik o nazwie rodzina.pl). Całe drzewo rodzinne zapiszemy zatem w postaci:

rodzic(zofia, marcin).

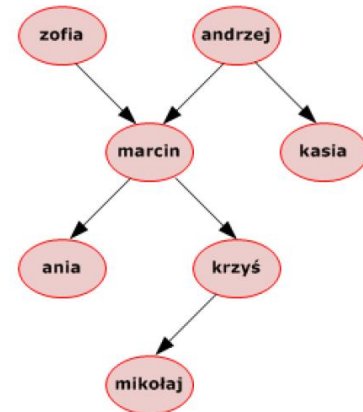
rodzic(andrzej, marcin).

rodzic(andrzej, kasia).

rodzic(marcin, ania).

rodzic(marcin, krzyś).

rodzic(krzyś, mikołaj).

Powyższa baza wiedzy zawiera sześć **klauzul**, każda z nich opisuje jeden fakt relacji bycia rodzicem.

Występują dwa typy klauzul:

- Klauzule złożone z pojedynczej struktury to stwierdzenia, które przyjmujemy jako fakt tak jak w przykładzie np. rodzic(zofia,marcin);
- Klauzule, które wyrażają definicję nowej relacji, nie przez wyliczenie powiązanych tą relacją obiektów, ale przez określenie wiążące ją z innymi relacjami.

Po utworzeniu powyższej bazy wiedzy możemy w środowisku SWI Prolog zadać pytania na temat relacji rodzinnych np.: Czy Marcin jest rodzicem Krzysia?, Czy Andrzej jest rodzicem Mikołaja? Itp. Pierwsze pytanie możemy zadać wpisując do kompilatora:

? – rodzic(marcin, krzyś).

Oczywiście Prolog znajdując taki fakt w bazie wiedzy odpowie:

true

Drugie pytanie zadamy analogicznie:

? – rodzic(andrzej, mikołaj).

Na to pytanie uzyskamy oczywiście odpowiedź:

false

ponieważ w bazie wiedzy nie mamy zapisanego faktu dotyczącego tej postaci. Analogicznie uzyskamy odpowiedź false zadając pytanie:

? – rodzic(andrzej, maciek).

Ponieważ imię maciek nie występuje w ogóle w naszym programie. Oprócz najprostszych pytań dotyczących prawdziwości podanych stwierdzeń możemy zadać bardziej ogólne pytania. Na przykład:

? – rodzic(X, marcin).

Pytanie to ma postać: Kto jest rodzicem Marcina? W tym przypadku Prolog nie udzieli odpowiedzi true lub false, tylko poda wszystkie obiekty powiązane z obiektem marcin relacją rodzic. Uzyskana odpowiedź to:

X= andrzej

Możemy również zadać pytanie przeciwne: Jak nazywają się dzieci marcina. W języku Prolog będzie ono brzmiało:

? – rodzic(marcin, X).

Analizując przedstawiony na początku graf relacji rodzinnych widzimy, że na to pytanie jest więcej niż jedna odpowiedź. Prolog najpierw znajdzie rozwiązanie:

X=ania

Dlaczego Prolog nie wypisuje od razu wszystkich możliwych rozwiązań? Jest to związane z metodą poszukiwania rozwiązania. Jeśli chcemy uzyskać wszystkie rozwiązania, musimy to uzmysłowić naszemu programowi. W Swi-Prolog poszukiwanie pozostałych rozwiązań następuje po naciśnięciu symbolu „;”. Po znalezieniu każdego rozwiązania musimy powtórzyć tę operację.

X=krzyś

Więcej rozwiązań już nie ma. Możemy również zadawać pytania bardzo ogólnej natury: Kto jest czym rodzicem?

? – rodzic(X,Y).

Prolog znajdzie wszystkie pary rodzic dziecko po kolei.

X=zofia

Y=marcin;

X=andrzej

Y=marcin;

X=andrzej

Y=kasia;

Możemy zatrzymać wypisywanie rozwiązań poprzez wpisanie „.” zamiast średnika.

Możemy spróbować zadać bardziej skomplikowane pytania np.: Kto jest dziadkiem mikołaja? Ponieważ w bazie wiedzy nie ma faktów opisujących relację bycia dziadkiem, a oczywistym jest możliwość odpowiedzi na to pytanie na podstawie faktów zawartych w naszej bazie wiedzy, musimy skonstruować zapytanie złożone:

a) Kto jest rodzicem mikołaja? Przypuśćmy, że jest to osoba Y

b) Kto jest rodzicem Y? Przypuśćmy, że jest to osoba X (poszukiwani dziadkowie)

Zadając pytanie złożone z kilku części, oddzielamy je przecinkiem (odpowiednik spójnika i). Inaczej możemy odczytać pytanie następująco: Znajdź X i Y spełniające warunki:

? – rodzic(Y, mikołaj), rodzic(X,Y).

Uzyskana odpowiedź to:

X=marcin

Y=krzyś

Kolejność zadawanych pytań nie ma znaczenia. Spróbujmy teraz dowiedzieć się jak nazywają się wnuki andrzeja.

? – rodzic(andrzej, X), rodzic(X, Y).

Odpowiedź to:

X=marcin

Y=ania;

X=marcin

Y=krzyś

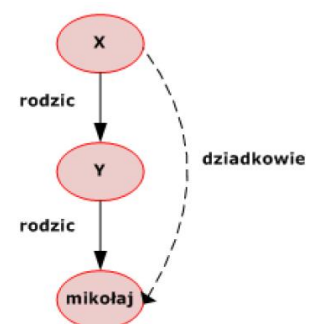
Inne jeszcze pytanie, które możemy zadać to czy ania i krzyś mają takich samych rodziców. To pytanie również możemy zadać dwuetapowo:

a) Kto jest rodzicem ani? Nazwijmy go X

b) Czy ta sama osoba X jest rodzicem Krzysia?

To pytanie w Prologu przyjmie postać:

? – rodzic(X, ania), rodzic(X, krzyś).

Odpowiedź to:
X= Marcin

3. Reguły w języku Prolog

Reguła – warunkowe stwierdzenie o istnieniu zależności między obiektami:

```
nazwa_powiaz(obiekt, obiekt, ...) if  
    nazwa_powiaz(obiekt, obiekt, ...) and  
    nazwa_powiaz(obiekt, obiekt, ...)  
    .... and  
    nazwa_powiaz(obiekt, obiekt, ...).
```

```
lubi(ewa, X) if  
    mezczyzna(X) and  
    przystojny(X) and  
    czyta(X, dostojewski).
```

Słowa kluczowe „if” oraz „and” mogą zostać zastąpione symbolami: „:-” i „, ”.

Rozszerzmy nasz przykładowy program o informację dotyczącą płci osób, które występują w programie. Możemy to zrobić na kilka sposobów na przykład dodając proste fakty do naszej bazy wiedzy.

```
kobieta(zofia).  
kobieta(kasia).  
kobieta(ania).  
mezczyzna(andrzej).  
mezczyzna(marcin).  
mezczyzna(krzyś).  
mezczyzna(mikołaj).
```

Relacje wprowadzone powyżej to mezczyzna i kobieta. Są to relacje **unarne**, czyli **jednoargumentowe**. Relacja rodzic to relacja binarna (dwuargumentowa), której argumentami jest para obiektów. Relacja jednoargumentowa może służyć do wyrażenia prostych własności rozważanych obiektów. Możemy oczywiście informację o płci osób wyrazić w inny sposób np. wprowadzając relację binarną płeć:

```
plec(zofia, kobieta).  
plec(krzyś, mezczyzna).  
plec(mikołaj, mezczyzna).
```

Wybór sposobu opisu relacji zależy od twórcy programu. Należy jednak dość dokładnie zastanowić się nad tym, do czego program ma służyć i jakie będą konsekwencje takiej czy innej reprezentacji wiedzy. Dodajmy jeszcze do programu relację potomstwo, jako odwrócenie relacji rodzic. W najprostszy sposób możemy to zrobić poprzez wymienienie każdej pary potomek i rodzic. Powinniśmy jednak unikać dodawania do bazy wiedzy relacji, które można stworzyć bazując na wcześniej zdefiniowanych faktach. Możemy opisać relację potomek następującym logicznym stwierdzeniem:

Dla każdego X i Y,
Y jest potomkiem X jeśli
X jest rodzicem Y.

Powyższe stwierdzenie w sposób sformalizowany możemy zapisać jako tzw. regułę:

{	potomek(Y,X):-	rodzic(X,Y)	}
głowa		ciało	

Fakt jest to coś co jest bez względu na zachodzące warunki prawdziwe. Natomiast reguła może przyjąć zarówno wartość prawda jak i fałsz w zależności od argumentów. Reguła składa się z dwóch części:

- Prawej strony reguły – części warunkowej,
- Części wynikowej reguły – lewej strony.

Lewa strona reguły jest inaczej nazywana głową, natomiast prawa ciałem.

Sprawdźmy teraz działanie stworzonej przez nas reguły.

? – potomek(kasia, andrzej).

Ponieważ w bazie wiedzy nie ma faktu opisującego relację potomek, do sprawdzenia prawdziwości podanego celu program musi wykorzystać stworzoną regułę. Zmienne X i Y zostaną ukonkretnione:

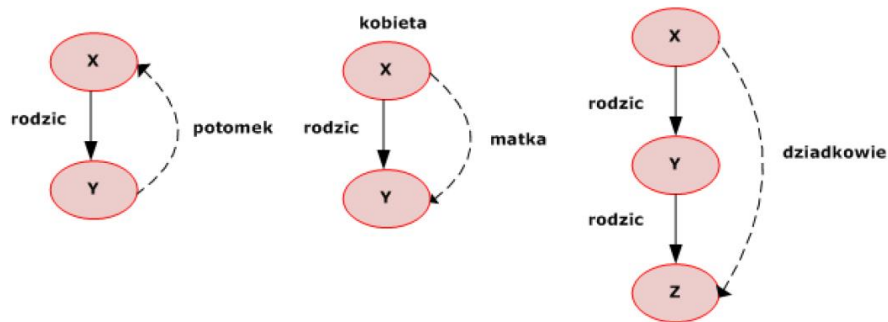
X = andrzej i Y = katarzyna

Po ukonkretnieniu otrzymujemy szczególny przypadek naszej ogólnej reguły.

potomek(katarzyna, andrzej):-rodzic(andrzej, katarzyna).

Teraz Prolog sprawdza, czy część warunkowa reguły jest prawdziwa, czyli czy zachodzi fakt rodzic(andrzej, katarzyna). Nowy cel jest banalny do wykazania, ponieważ jest zapisany jako fakt w programie. To oznacza, że część wynikowa reguły jest również prawdziwa i Prolog odpowie na nasze pytanie true.

Na poniższych grafach przedstawione zostały różne rodzaje relacji:

Relację matka można oprzeć na następującym logicznym stwierdzeniu:

Dla każdych X i Y,

X jest matką Y jeśli

X jest rodzicem Y i

X jest kobietą.

Które zapisane w Prologu ma postać poniższej reguły:

matka(X,Y):-rodzic(X,Y), kobieta(X).

Relację dziadkowie można oprzeć na stwierdzeniu:

Dla każdych X i Z,

X jest dziadkiem Z jeśli

X jest rodzicem Y i

Y jest rodzicem Z.

W Prologu powyższe stwierdzenie przybiera postać:

dziadkowie(X, Z):- rodzic(X, Y), rodzic(Y, Z).

Do naszej bazy wiedzy możemy dodać jeszcze relację bycia siostrą.

Dla każdych X i Y,

X jest siostrą Y jeśli

X i Y mają takich samych rodziców i

X jest kobietą.

Zapis sformalizowany:

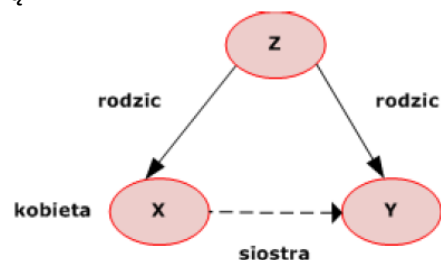
siostra(X,Y):-

rodzic(Z,X),

rodzic(Z,Y),

kobieta(X).

Sprawdźmy na przykładzie działanie reguły siostra:

? – siostra(ania,krzyś).

Uzyskujemy na to pytanie odpowiedź zgodną z naszymi przewidywaniami, czyli true. Wydawałoby się, że reguła, którą stworzyliśmy działa poprawnie. Jest jednak pewna mała subtelność. Spróbujmy wypisać wszystkie pary rodzeństwa, z których jedno jest kobietą.

?- siostra(X,Y).

Uzyskujemy zaskakującą 1 – wszą odpowiedź: kasia jest siostrą samej siebie.

X = kasia,

Y = kasia;

X = ania,

Y = krzyś;

Dlaczego tak się stało? Konstruując regułę nie wspomnieliśmy, że X i Y to różne osoby. Możemy poprawić tę regułę korzystając z operatora „różne”.

$X \neq Y$.

Zadania do samodzielnego rozwiązania

Zadanie 1.

Zapoznaj się z przykładem dostępnym w materiałach i przygotuj odpowiednią bazę wiedzy, z niezbędnymi faktami oraz regułami.

Zadanie 2.

Stwórz bazę wiedzy zawierającą kilka osób oraz ich ulubione sposoby spędzania wolnego czasu.

Rozszerz stworzoną bazę wiedzy o informacje o wieku i utwórz regułę porównującą wiek.

Zadanie 2.

Stwórz bazę faktów o swojej rodzinie w postaci: osoba(imie, imie_ojca, imie_matki, plec, wiek).

Następnie zdefiniuj reguły, które pozwolą sprawdzić czy dla danych dwóch osób zachodzi pokrewieństwo (np.: rodzeństwo, bracia, siostry, brat, siostra).